

ABD VE AB'İN YENİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ STRATEJİLERİ VE TÜRKİYE'YE ETKİLERİ

Işın ÇELEBİ*

Özet

Global kriz sürecinde dünyanın en önemli iki ekonomik ve teknoloji bölgesi ABD ve AB, aralarında “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı” (TTYO) adı altında yeni anlayışta bir özel Serbest Ticaret Anlaşması (STA) yapmaya karar vererek 8 Temmuz 2013'te müzakerelere başlamışlardır. Krizden ciddi dersler çıkardığı görülen ABD ve AB, bu işbirliği sayesinde ekonomik büyümeyi arttırmayı ve yeni iş imkânlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Tüm etki analiz çalışmalarında bu iki hedef açıkça görülmektedir. Ancak ABD ve AB, bu anlaşma ile diğer ülke ekonomilerinde çeşitli kaygıların doğmasına da neden olmuştur. Bu anlaşmayla özellikle iki taraf için de en büyük ticaret ortağı olan Çin'in ciddi miktarda zarara uğrayacağı, dolayısıyla bu sürecin Çin açısından olumsuz olacağı düşünülmektedir.

TTYO, sadece bir ticaret anlaşması olmayıp iki güçlü bloğun ekonomik entegrasyonunun hedeflendiği yeni bir süreçtir. Konu Türkiye açısından değerlendirildiğinde çeşitli potansiyel sorunlar görülmektedir. Gelecekteki olumsuz sonuçlardan en önemlisi, ABD ile mevcut gümrük vergisi ve benzeri uygulamalar devam ederken, ABD ürünlerine AB üzerinden Türkiye pazarına gümrüksüz serbest giriş imkânı doğmasıdır. Ayrıca bu süreçte ABD ve AB ile anlaşması olan Kanada, Meksika ve Türkiye'nin TTYO müzakerelerinde masada olması gerektiği belirtilmektedir.

ABD ve AB arasında yapılacak TTYO anlaşması sonrası Türkiye açısından doğabilecek sorunları ve çözüm önerilerini aşamalı bir şekilde dikkatle incelemek gerekmektedir. Bu çerçevede öncelikle müzakereler süresince ve anlaşma sonrası doğacak sorunlar değerlendirilmelidir. Buna göre çeşitli analizler yapılarak yol haritası çizilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik işbirliği, uluslararası ekonomik ilişkiler, küresel ticaret, küresel kriz

Jel Kodu: F13, F15, F33

NEW ECONOMIC COOPERATION STRATEGIES OF THE USA AND EU AND THEIR EFFECTS ON TURKEY

Abstract

During the global crisis, USA and EU as the two most important economic and technology centers of the World, started discussions about signing a special free trade alliance under a new concept which is named “Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)” on 08.07.2013. By the new lessons learned from crisis, USA and EU have intended to encourage growth and new business opportunities with the help of the concerned alliance. But on the other hand, USA and EU’s alliance caused several concerns over other countries’ economies. Especially China as the biggest trading ally for both USA and EU will be having severe losses thus China is expected to be badly affected from the alliance.

TTIP is not only a trade accord, but is also a new process of integration for two strong economic regions. When the alliance is discussed for Turkey, it seems that several potential problems may occur. In the future, one of the most important negative consequences for Turkey will be the duty free trade opportunities of US products through EU when present tariff agreements and other applications will still exist between USA and Turkey. Furthermore, it is essential that such countries like Canada, Mexico and Turkey who have alliances with USA & EU, must also be included in the TTIP discussions.

It is highly important that the consequences of this alliance which may negatively affect Turkey must be carefully discussed in the future. In addition it is a must to analyze all the potential problems and the resolutions of these problems during the negotiations. Consequently, Turkey must make the necessary analysis and must have a road map.

Keywords: *Economic association, international economic relationship, global trade, global crisis,*

Jel Code: *F13, F15, F33*

Giriş

Son yıllarda dünya ekonomisinde yaşanan geniş çaplı ve süratli dönüşüm, beraberinde ülkelerarası yeni iş birlikleri ve anlaşmaları gündeme getirmiştir. Özellikle 2008 yılıyla başlayan küresel kriz ortamında birçok gelişmiş ekonomi zayıflamış ve bu zayıflama sonucunda dünya genelinde tüm ekonomilerde gerilemeler yaşanmıştır. Bu kriz ortamında gelişmekte olan yükselen ekonomilerin doğrudan yabancı sermaye girişlerinin gelişmiş ülkeleri geçtiği gözlemlenmektedir.

Küresel kriz sonrası süreçte ABD ve AB nezdinde kurulan Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu, hazırladığı nihai raporda mevcut iki bölge ekonomisi kapsamında bir anlaşmanın yapılmasını öngörmüştür. 13 Şubat 2013 tarihinde TTYO'nun (Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması) hayata geçirilmesi için iki taraf arasında görüşmelerin başlatılmasına karar verilmiştir. Takip eden süreçte ABD ve AB, aralarında özel Serbest Ticaret Antlaşması imzalamak üzere 8 Temmuz 2013'te müzakerelere başlamışlar ve en geç beş yıl içinde bu anlaşmanın uygulamaya konmasını amaçlamışlardır.

Dünyanın iki önemli ekonomik ve teknoloji bölgesi olan ABD ve AB, zayıflayan ekonomilerinin yanı sıra özellikle Çin'in sanayi ürünlerinde dünya çapında artan rekabet gücü ve dünya ekonomi merkezinin Asya'ya kayması nedeniyle bu anlaşmayı imzalama zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır. Ancak öte yandan bu anlaşma, diğer ülke ekonomilerinde çeşitli kaygıların doğmasına da neden olmuştur. TTYO, Türkiye açısından irdelendiğinde de çeşitli olumsuz sonuçlara neden olabilecek niteliktedir. Bu olumsuz sonuçlardan en önemlisi ABD ile mevcut gümrük vergisi ve benzeri uygulamalar devam ederken ABD ürünlerine AB üzerinden Türk pazarına serbest giriş imkânı doğmasıdır. Bu durumda iki ülke arasında mevcut ticaret dengesindeki bozulmasının yanı sıra ABD pazarında Türk ürünlerinin AB ürünleri karşısındaki rekabet avantajının sekteye uğrama ihtimali bulunmaktadır. Bu süreçte ABD ve AB ile serbest ticaret anlaşması (STA) olan benzer ülkeler gibi Türkiye'nin de müzakerelerde yer alması ülke geleceği açısından önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda, çalışmanın ilk bölümünde TTYO'ların kapsamı ve ilgili kavramsal çerçeve aktarılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise TTYO'nun ortaya koyduğu hedeflerin hayata geçirilebilmesi için gereken unsurlara değinilmiş ve ardından çalışmanın üçüncü bölümünde dünya ekonomileri açısından TTYO'nun olası etkileri ele alınmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise TTYO'nun ülkemiz ekonomisine etkileri Türkiye-ABD ve AB ekonomik ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasının (TTYO) Kapsamı ve ABD ile AB'nin Atacağı Adımlar

13 Şubat 2013 tarihinde çok kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı kurulması amacıyla müzakere edilmesi kararlaştırılan TTYO, dünya ekonomileri açısından iki temel öneme sahiptir (EU Commission, 2013a). Öncelikle bu anlaşma serbest ticaret alanı oluşturulması hususunda atılmış en ciddi girişim olarak göze çarpmaktadır. İkinci önemli husus ise böyle bir anlaşma yoluyla ABD ve AB'nin daha önce ülkeler arası ticarete hiç değinmedikleri konularda derinlemesine düzenleme ve kurallar ortaya koyarak dünya ticaretinde söz sahibi olma girişiminde bulunmasıdır (OECD, 2013).

Bilindiği üzere AB ve ABD dünya hâsılasının yaklaşık olarak yarısını (%46,7) ve dünya ticaretinin yaklaşık olarak üçte birini (% 30,4) teşkil etmekte ve iki ekonomi arası karşılıklı yatırımların toplam değeri 3,7 trilyon doları bulmaktadır (WTO, 2012). Dünya ekonomisi açısından bu kadar öneme sahip olan bu iki büyük ekonominin böylesi bir ortaklığa gidişi tüm dünya ekonomilerini ciddi olarak tehdit eder niteliktedir. Öyle ki çeşitli iktisadi hedeflerle dış ticarettten alınan vergilerin miktar ve bileşiminde ayarlama yapılmasını ifade eden bu gibi politikalarının ticaret yaratıcı ve ticareti saptırıcı etkileri bulunmaktadır (İyiboçkurt, 1982: 153-155). Söz konusu anlaşma bu haliyle gümrük tarifeleri düzenlemelerinin çok ilerisindedir. TTYO'nun zemininin küresel ticarete geçerli olacak yeni kural ve düzenlemelere temel teşkil edeceği ve ileride ülke ekonomileri açısından ticaret yaratıcı bir etki sağlaması arzu edilmektedir.

Aralarındaki ticari ilişki ile dünyadaki en yüksek ikili ticaret ağını oluşturan ABD ve AB ekonomileri yaklaşık 15 milyon kişiye istihdam imkânı sağlamakla beraber 2012 yılında 650 milyar dolar değerinde mal ticareti gerçekleştirmiş ve 2000 yılından bu yana bu tutar %68 oranında gelişme kaydetmiştir (WTO, 2012). Toplam AB ihracatının %17'sine pazar olan ABD buna karşılık gerek ithalatta gerekse ihracatta en çok faaliyette bulunduğu ikinci ekonomi olarak AB ile ticaret yapmaktadır (WTO, 2012).

TTYO, mal ve hizmet ticareti haricinde transatlantik ilişkisinin ticari ilişkilerden de önemli bir boyuta sahip olması itibariyle, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına yoğunlaşmaktadır. Dünyadaki toplam sermaye yatırımlarının %57'si AB ve ABD'de toplanırken bu iki ülkenin dış yatırımlarının dünyadaki payı %71'e ulaşmaktadır (UNCTADSTAT database, FDI International Financial Flows (1970-2012) verileri, 2013). Bunun yanı sıra ABD yatırımlarının yaklaşık %56'sı Avrupa'ya yönelmektedir. Söz konusu doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının tutarı 2012 yılında 206 milyar dolara çıkmış, dolayısıyla AB açısından ABD pazarına ihracatta Avrupa'ya gelen ABD yatırımları büyük önem taşımıştır (UNCTADSTAT, 2013)

ABD ve AB'nin bu anlaşma kapsamındaki müzakerelerde öncelikle mevzuat alanında işbirliği yaparak ciddi bir ortak zemin ve yakınlaşma sağlayacakları öngörülmektedir. Fikri Mülkiyet Hakları ve anlaşışları konusunda yeni bir düzen kurma hedeflerinin yanı sıra uygun çalışma ortamı için teknik düzenlemeler ve standartlar geliştirilecektir. Mevcut düzenlemeler ileriye götürülerek mal, hizmet ticareti ve pozitif yatırım ortamı oluşturulacaktır. Böylece çok kapsamlı yeni nesil bir STA yürürlüğe girecek ve 2008 yılı sonrasında küresel krizden en çok etkilenen bu iki ülke, yeni bir ekonomik güç ve teknoloji geliştirme potansiyeli kazanacaktır.

ABD ve AB'nin ekonomik büyüklükleri ve birbirleri ile olan ilişkilerinin yoğunluğu incelendiğinde böyle bir anlaşmanın bu ülkeler açısından stratejik bir

öneme sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu TTYO'ya ek olarak ABD, Asya Pasifik ülkeleri ile müzakereler yapmaktadır. Böylece dünyanın en büyük serbest ticaret alanının kurulması düşüncesi hayata geçmekte ve bu düşüncenin temelinde özellikle küresel üretim ve ticaret ağlarındaki değişim, gelişmekte olan ülkelerin pazar paylarındaki artış ve artan yeni rekabet ortamı yatmaktadır.

AB'nin Ulusal İhracat Açılımı (NEI) kapsamında, ABD ihracatının iki katına çıkarılması hedefi belirlenmiştir. Bu çerçevede, 2012 yılında ABD ihracatı % 39 artarak 2,2 trilyon Amerikan dolarına çıkmış ve tüm zamanların ihracat rekoru kırılmıştır (NEI, 2013). AB ülkeleri genelinde devam eden kriz ve durgunluk sürecinin AB ve ABD'nin birbirlerinin ticaretindeki paylarında son dönemlerde ciddi bir azalmaya neden olduğunu söylemek mümkündür. Buna ek olarak Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde başlatılan Doha Kalkınma Turu çok taraflı ticaret müzakerelerinin zaman içinde çıkmaza girmesi de bu ekonomik işbirliği açısından bir diğer önemli unsur olarak dikkati çekmektedir.

2. TTYO Amacına Ulaşmak için Öncelik Verilecek Hususlar

TEPAV'ın TTYO konusundaki araştırmasında da belirtildiği gibi, ABD ve AB'nin bu girişiminin yeni iş imkânları yaratması, gelir artışı ve ekonomik büyümeye ciddi katkı yapması beklenmektedir. TTYO bağlamında başta çevre ve çalışma standartları olmak üzere, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikası, yatırımlar, insan, hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, enerji ve benzeri alanlarda ortak çıkarların gözetilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca söz konusu ülkelerin yeni kurallarda uzlaşabilmeleri için de ortak bir zemin oluşturulması amaçlanmaktadır. Ancak bu durum küresel ticaretin yeni kurallarının ve normlarının büyük ölçüde bu iki taraf arasında belirleneceği endişesini yaratmıştır (Akman, 2013: 10).

ABD ve AB nezdinde ortaklaşa hazırlanan nihai raporda öne çıkan ve tarafların aralarında öncelikle ele almaları beklenen hususlar şu şekilde sıralanabilir (Akhtar ve Jones, 2014):

- Fikri mülkiyet hakları
- Gümrük tarifelerinin azaltılması ve/veya kaldırılması
- Düzenleyici konular ve Tarife-Dışı Engeller
- Hizmet ticareti
- Yatırımlar
- Karşılıklı olarak sanayi ve tarım ürünlerinin gümrük tarifeleri sıfırlanması
- Tarif dışı engellerin minimize edilmesi
- Hizmet ticaretinde en geniş serbesti sağlanması ilkesinin benimsenmesi
- Kamu ihalelerine karşılıklı serbest katılım sağlanması
- Özellikle Çin'e karşı fikri mülkiyet haklarında ortak hareket ve ihlallere birlikte karşı çıkma anlayışı geliştirilmesi

Bu durumda 800 milyon nüfuslu (500 milyon+300 milyon) toplam GSYİH'sı 32 trilyon ABD doları olan (16 trilyon dolar+16 trilyon dolar) yeni bir ekonomik blok ve işbirliği oluşmaktadır (Worldbank database, GSYİH verileri, 2013). Fikri mülkiyetin serbest dolaşımı ve hizmet ticaretinde işbirliği ciddi bir teknolojik gelişme sağlayacaktır. Kamu ihaleleri ve alımlarında karşılıklı serbest katılım ve öncelik getirilerek belirli bir sinerjinin yaratılması hedeflenmektedir.

3. TTYO'nun Global Piyasalara ve Ülke Ekonomilerine Etkileri

Dünya ticaretinde önemli bir yere sahip olan bu anlaşma, üçüncü dünya ülkeleri ve gelişen ekonomiler açısından da büyük önem taşımaktadır. Temelde kendi aralarında ticaret ve yatırımlara engel olacak tüm yasal ve yapısal reformların ortaya konmasına dayanan bu anlaşmanın istihdam, refah artışı ve iktisadi büyümeye katkı sağlayacağı beklenmektedir. Ancak bu anlaşmanın gerek ABD gerek AB pazarına ve gerekse üçüncü ülkelerin rekabet yapısına, piyasaya giriş koşullarına ve istihdamına yapacağı etkilerin de artacağı öngörülebilir. Bunun tersi bir durumda ise ortaya çıkacak bir ticaret sapmasının üçüncü ülkeleri derinden etkileyeceği de bir gerçektir.

Almanya Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yaptırdığı bir çalışmada, TTYO'nun etkileri incelenirken, AB ile ABD arasında kapsamlı bir ticaret serbestisi sağlanması halinde bunun en önemli refah artırıcı etkisinin % 13,38 ile ABD, % 9,7 ile Büyük Britanya ve % 7,3 ile İsveç bakımından oluşacağı ve AB ülkelerini genellikle olumlu etkileyeceği belirtilmektedir (Felbermayr ve diğerleri, 2013). Almanya açısından refah artışı %4,68 olurken, ABD'ye olan ihracatında % 94'lük bir büyüme beklenmektedir (Felbermayr ve diğerleri, 2013). Diğer taraftan, çalışma, üçüncü ülkeler açısından pazar kaybı sonucunda oluşacak bir refah kaybını ortaya koymaktadır. Buna göre bu kayıp Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya, Japonya, Meksika, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerin yanı sıra Türkiye için de söz konusu olmaktadır. Bu oran Türkiye için %-2,5 olarak belirtilmektedir (Felbermayr ve diğerleri, 2013). İsveç Ticaret Bakanlığı'nın çalışmasında ise tarifelerin kaldırılıp, tarife dışı engellerin kapsamlı şekilde azaltılması halinde, dünyanın geri kalanı açısından refah düşüşü etkisi %-0.15; üretimlerindeki katma değer azalışı ise % -0.40 olarak hesaplanmaktadır (Euroobserver, 2013).

Tablo 1: AB'nin - ABD ile Dış Ticaret Hacmi (Milyon ABD Doları)

Yıl	AB'nin -ABİ'ye ihracatı	ABD'nin AB'ye ihracatı	Hacim
2000	220.1	190.5	410.6
2005	314.4	203.5	517.9
2010	321.2	229.5	550.7
2011	367.2	266.6	633.8
2012	374.9	264.5	639.4

Kaynak: Eurostat 2013 verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo1'den de görüldüğü gibi ABD ve AB'nin ortak ticaret hacmi 640 milyar ABD doları düzeyindedir.

Diğer taraftan TTYO'nun ülkeler üzerinde yaratacağı etkiyi aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Kalkınmanın bir göstergesi de dünya ticaretinden alınan paydır. Bu pay arttıkça, kalkınma ve gelişmeyi olumlu yönde etkileyecektir.
- Ülkeler büyüme süreçlerinde genellikle dış ticaret hacimlerini artırırılar.
- İhracatın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi bilinmektedir.

Bu çerçevede, Londra Ekonomik Politika Araştırma Merkezinde yapılan etki değerlendirme çalışmasına göre; ABD ve AB'nin yeni yapacağı anlaşma yürürlüğe girince ilk planda AB'nin üretimine yılda 119 milyar Euro (155 milyar ABD doları), ABD'ye de yılda 95 milyar Euro (124 milyar ABD doları) ek katkı sağlayacaktır (Francois, 2013). Bu süreç AB'nin büyümesinde artış sağlayarak yeni iş imkânlarının doğmasını sağlamaktadır. ABD ve AB ekonomik işbirliği bölgesi ve sistemler arası yakınlaşma, dünya ticaretinde önemli bir motivasyon ve sinerji sağlarken, yeni bir dönem başlamaktadır.

Bu doğrultuda AB Konseyi üç ana konuda müzakere alanı belirlemiştir (Francois, 2013).

a. Pazara Erişim

- Gümrük tarifelerinin karşılıklı kaldırılması,
- Menşe kurallarına yaklaşımın uyumlaştırılması,
- Ticarete Teknik Önlemler, anti-damping ve anti-sübvansiyon konularında diyalog,
 - *Hizmetler Sektöründe:*
 - Mevcut hizmetler pazarının diğer sektörlere de genişletilmesi,
 - Mesleki niteliklerin ABD tarafından da tanınmasının temin edilmesi,
 - AB firmalarının, ABD'de yerli firmalar gibi faaliyet göstermelerinin sağlanması,
 - *Yatırım Alanında:*
 - ABD-AB firmalarını adil ve eşit muameleye dâhil edilmesi,
 - Kamu alımları ve ihalelerde şeffaflık ve yerli ürün kullanım şartının kaldırılması kararlaştırılmıştır.

b. Düzenleyici Politikaların Yakınlaştırılması

- ABD ve AB arasındaki ticarete güvenlik ve çevre standartları gibi tarifedışı engellerin standartlar gözetilerek yeniden düzenlenmesi,
- Bunun yanı sıra finansal hizmetlerde de karşılıklı düzenlemelere ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

c. Küresel Ticarete Karşılaşılan Zorluklar ve Fırsatlar

- Fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin karşılıklı standartların geliştirilmesi ve ileriye taşınması,
- Ticaret ve sürdürülebilir büyümede ortak çalışma ve projelerin yürütülmesi,
- Küresel sorunlar ve imkânlar tartışılmıştır.

Böylece yaşanan küresel sorunların yanında ABD ve AB açısından ortaya çıkabilecek fırsatların değerlendirilmesini sağlayacak yeni düzenlemeler büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla ülkeler arasında sinerji yaratacak ve sürdürülebilir bir gelişme hedefine sahip işbirliği antlaşmasının yapılması, bu fırsatların değerlendirilmesi açısından da öncelikli bir husustur (European Commission, 2013b). Bu doğrultudaki görüşmelerde ortak bir noktaya gelineceği umulmakla beraber söz konusu yeni ekonomik ve ticari ilişki, yeni bir dönemin başlamasına yol açacak niteliğe haiz olduğu apaçiktır.

d. Türkiye'nin AB-ABD ile İlişkileri ve TTYO'nun Türkiye'ye Etkisi

Böyle bir gelişme sürecinde Türkiye'nin durumu ve Türkiye'nin AB ve ABD ile ilgili politikalarının ne olacağı en önemli tartışma konusudur. Bugün Türkiye'nin AB ile;

- Tam üyelik müzakere süreci devam etmektedir. Ancak, sekiz yılda 35 başlığın henüz 13'ü görüşmeye açılmış ve bunlardan ancak bir tanesi kapanmıştır. 2013'ten sonra 22 başlık daha müzakereye açılacak, 34 başlık kapatılacaktır.
- 1996 yılında yapılan Gümrük Birliği Anlaşmasının işleyişi:
 - Gümrük Birliği'nde (GB) taraflar aynı gümrük tarifelerini uygular.
 - Gümrük Birliği gibi uluslararası ticari birliklerin sağladıkları net avantajı ifade edebilmek için ticaret yaratıcı etkinin olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerinin de ortaya konması zorunluluk arz etmektedir (Alkin, 1978, s.85). Buna göre ABD ve AB'nin TTYO anlaşmasından sonra Türkiye'de ticaret sapması açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. ABD'den gelen mallar sıfır gümrükle AB'ye girdikten sonra, aynı mal serbest dolaşıma göre sıfır gümrükle Türkiye'ye girecektir. Oysa Türkiye aynı malın satışında ABD'ye gümrük ödeyecek ve böylece ticaret sapması oluşacaktır. Ticaret sapması, en verimli üreticilerin birlik dışında kalarak mallarının gümrük tarifesine tabi olması sebebiyle birliğin o üreticiden yaptığı ithalatı durdurması sonucu ortaya çıkmaktadır (Seyidoğlu, 2001, 208).

Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği Anlaşmasına göre, Türkiye AB'nin ABD ile imzalayacağı yeni STA'sına uygun hareket edecektir. Buna karşılık

ABD'nin Türkiye ile arasında STA olmadığı için eski şartlara ve gümrük tarifelerine tabi olarak ticaret yapmak zorunda kalacaktır.

Öte yandan, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakereleri uzamaktadır. GB Anlaşması uyarınca AB'nin yükümlülüklerine Türkiye tek taraflı olarak uymak zorundadır. Dış tarife duvarı ve ortak dış ithalat kısıtlamaları gibi kesin kuralları gerektiren bu gibi anlaşmalar tam anlamıyla yüksek derecede birer ekonomik entegrasyonu ifade etmektedir (Parasız ve Ekren, 2013, 93). Bu nedenle Türkiye, ABD ile arasında STA olmadığı için, ABD ile AB arasındaki anlaşmaların pozitif koşullarından yararlanamayacaktır. Dolayısıyla Türkiye olarak ABD ile TTYO'ya paralel bir STA yapılmalıdır. AB ile de tam üyelik müzakereleri bitirilmelidir.

Tablo 2: Türkiye – AB ile Dış Ticaret Hacmi (milyon dolar) Avrupa Birliği Ülkeleri (27)

Yıl	Avrupa Birliği Ülkeleri (27)		
	Türkiye'nin AB'ye İhracatı	Türkiye'nin AB'den İthalatı	Dış Ticaret Hacmi
2000	15.664	28.527	44.191
2005	41.365	52.696	94.061
2008	63.390	74.802	138.192
2009	46.977	56.588	103.565
2010	52.685	72.244	124.929
2011	62.347	91.128	153.475
2012	59.198	87.448	146.646

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (2012a) verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 2'den de görüldüğü gibi, 2005 yılı sonrasında AB ile tam üyelik süreci başlangıcında AB'ye ihracat ve AB'den yapılan ithalat birkaç misli artış göstermiştir.

Tablo 3: Türkiye – ABD ile Dış Ticaret Hacmi (milyon dolar)

Yıl	Türkiye'nin ABD'ye İhracatı	Türkiye'nin ABD'den İthalatı	Dış Ticaret Hacmi
2000	3.135	3.911	7.046
2005	4.910	5.375	10.285
2008	4.299	11.976	16.275
2009	3.223	8.576	11.799
2010	3.763	12.319	16.082
2011	4.584	16.034	20.618
2012	5.604	14.131	19.735

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı (2012b) verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

ABD-AB arasında yapılacak TTYO anlaşması sonrası Türkiye açısından doğabilecek sorunları ve çözüm önerilerini aşamalı bir şekilde dikkatle incelemek ve çözmek gerekmektedir. Bu çerçevede öncelikle müzakere süresince ve anlaşma sonrası doğacak sorunlar doğru değerlendirilmeli ve buna göre analizler yapılarak açık ve net bir yol haritası çizilmelidir.

Tablo 3'ten hareketle ABD-AB arasında yapılacak TTYO sonrası doğacak temel sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Bugün Türkiye ile ABD arasındaki ticaret hacmi 19,7 milyar ABD dolar düzeyindedir.
- Bunun 14,1 milyar doları ABD'nin Türkiye'ye ihracatı,
- 5,6 milyar dolar ise Türkiye'nin ABD'ye ihracatıdır.

Analiz ve Etki Değerleme Çalışmalarına Göre;

- Türkiye, AB'de belli bir miktar pazar payı kaybedebilir.
- Türkiye ABD'de belli bir düzeyde pazar payı kaybı yaşayabilir.
- Ticaret sapması nedeniyle vergi kaybı oluşacaktır.
- Rekabet gücünde zayıflamaya neden olacak olan TTYO'nun Türkiye'deki sanayiinin gelişimine etkisi de negatif olacaktır.
- AB ve ABD'den Türkiye'ye yapılacak yatırım oranında düşüş olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu bilgiler ışığında sonuç olarak; global kriz çerçevesinde TTYO ile çok taraflı ticaret sistemini güçlendirme ve küresel ticarete başta Çin'e karşı olmak üzere blok oluşturma hedefi söz konusudur. Bu bağlamda Almanya-Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı için CESIFO Enstitüsü tarafından hazırlanan Etki Analizi Çalışması doğrultusunda aşağıdaki etkiler önem arz etmektedir (Felbermayr ve diğerleri, 2013):

- Tarifelerin Refah Üzerindeki Etkisi;
 - Tarım ve sanayi ürünlerinde ticaretle ağırlıklandırılmış karşılıklı tarife oranları (% 2.62 – % 3.89 oranında) tekstil ve motorlu taşıtlar gibi bazı sektörlerde uygulanan tarifeler (AB için % 6.5, ABD için % 5.5 ve üzeri) refah kaybı yaratmaktadır.
 - Tarife liberalizasyonunun daha çok büyük ölçekli firmalar için pazar yaratacağı öngörülmektedir.
- Tarife Dışı Engellerin (TDE) Refah Etkisi;
 - AB ve ABD arasındaki ticareti oldukça kısıtlayan TDE'lerin sektörel anlamda asimetrik bir biçimde dağılmasının etkisini azaltmak hedefdir. Örneğin ABD'nin AB'ye kimyasal madde ihracatında %112, AB'nin-

ABD'ye makine ihracatında % 46 gümrük vergisi etkisinde olan TDE aşağıya çekilecek ve yeni bir düzenleme yapılacaktır.

- TDE kaldırılmasının en çok KOBİ'ler açısından pazar yaratması hedeflenmektedir.
- Bu süreçte taraflar arası ticaret artışı neticesinde Türkiye'nin % 2.5 oranında refah kaybına uğranması beklenmektedir (Gabriel ve diğerleri, 2013).

Türkiye bu şartlarda ABD ile bir STA yapmalı, ayrıca AB ile tam üyelik müzakerelerini pozitif anlamda tamamlamalıdır. Türkiye ile ABD arasında Nisan 2009'da belirlenen ve karara bağlanmış olan "Model Ortaklık" anlayışının bir STA oluşturmadan kurulması ise mümkün değildir. Türkiye-ABD ekonomik ilişkilerinde belirleyici bir niteliğe sahip olan ve yukarıda ifade edildiği gibi bir model ortaklığı öngören Ticaret-Yatırım Çerçeve Anlaşması kapsamında gerçekleştirilmiş dokuz toplantıya rağmen herhangi bir sonuç henüz elde edilememiştir.

Türkiye olarak, ABD ile AB arasında imzalanacak ve sürekli gelişecek TTYO'nun dışında kalması, Türkiye için ciddi sorunlara yol açacaktır. (Benzer durum Kanada ve Meksika için de söz konusudur). Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği anlaşmasına göre işleyişte de çarpıklıklar ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, Türkiye ile ABD arasında STA yapılırken, AB'ye de tam üyelik çalışmaları da mutlaka tamamlamalıdır. ABD ile bir STA'nın yapılması ise Türkiye- AB ilişkileri açısından zorunluluk teşkil etmektedir. Bu durumun temelinde 22 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe giren 1/95 sayılı AB-Türkiye ortaklık konseyi kararı (OKK) yatmaktadır. OKK'nin üç temel prensibi uygulanırken çeşitli sorunların çıkması söz konusudur Öyle ki;

- Madde 4'e göre; Türkiye ile AB arasında gümrük vergilerinin, eş etkili vergilerin ve miktar kısıtlamaların kaldırılması,
- Madde 13'e göre; üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin uygulanması ve Türkiye ile AB'yi kapsayan ortak bir gümrük alanının oluşturulması,
- Madde 16'ya göre; söz konusu gümrük alanında gerek taraflar menşeli ve gerekse üçüncü ülkeler menşeli malların serbest dolaşımını kolaylaştırmak amacıyla, Türkiye'nin AB'nin üçüncü ülkelere yönelik politikalarını beş yıllık süre içerisinde üstlenmeleri ilkesi önemlidir.

Bu şartlarda ABD ile AB'nin yapacağı TTYO anlaşmasına paralel olarak, Türkiye ile ABD arasında STA'nın gerçekleşmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Aksi takdirde, devam edecek eski düzen, ticaret kuralları ve gümrük vergisi uygulaması nedeniyle Türkiye'nin ABD'ye ihracatı azalacaktır. ABD'nin ise AB

kanalıyla ve serbest dolaşım ilkesine göre Türkiye'ye gümrük vergisiz ihracatı ciddi oranda artacaktır.

Kaynakça:

- Akman, M. S., (2013), *AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO ve Türkiye) TEPAV*.
- Akhtar, S. I. ve Jones, V. C. (2014), *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Negotiations*, CRS Report.
- Alkin, E., (1978), *Uluslararası Ekonomik İlişkiler*, Elektronik Ofset, İstanbul.
- Euroobserver, “*France Threatens US Trade Veto Over Culture*”, <http://euobserver.com/economic/119866>, Erişim: 11.11.2013
- European Commission(a), “*Transatlantic Trade and Investment Partnership: The Regulatory Part*”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151605.pdf, Erişim: 07.10.2013.
- European Commission(b), “*Trade, Growth and Jobs*”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_151052.pdf, Erişim: 11.09.2013.
- EUROSTAT, epp.eurostat.ec.europa.eu, Erişim: 2014
- Felbermayr G., Larch, M., Flach, L., Yalçın, E. ve Benz, S., “*Dimensions and Effects of a Transatlantic Free Trade Agreement Between the EU and US*”, Cesifo Institute, Münih, <http://www.bmwi.de/English/Redaktion/Pdf/dimensions-and-effects-of-a-transatlantic-trade-agreement-between-the-eu-and-usa>, Erişim: 09.08.2013.
- Francois, J., “*Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment An Economic Assessment*”, Ekonomik Politika Araştırmaları Merkezi-Londra Mart 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf, Erişim: 05.04.2013.
- İyibozkurt, E., (1982), *Dış Ticaret*, Karadeniz Matbaacılık, Trabzon.
- NEI, (2013), *National Export Initiative Fact Sheet*,
- OECD, (2013), “*The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Why Does It Matter*”.
- Parasız, İ., ve Ekren, N., (2013), *Uluslararası İktisat*, Ezgi Kitabevi, İstanbul.
- Seyidoğlu, H., (2001), *Uluslararası İktisat*, Bursa.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, (2012a), *Dış Ticaret İstatistikleri*, Ankara.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı, (2012b), *ABD Ülke Raporu*, Ankara.
- UNCTADSTAT, <http://unctadstat.unctad.org/>, Erişim: 01.09.2013
- WORLD BANK, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, Erişim: 19.09.2013.
- WTO, (2012), “*International Trade Statistics*”, Cenevre, İsviçre.